

MATCA

#12

**IOANA MOLDOVAN
COSMIN BUMBUȚ
ELENA STANCU
ALEX GÂLMEANU
TOMA HURDUC
ANDREI MÎNDRU
HORIA GHIBUȚIU
OCTAV GANEA
JUNOT DÍAZ
HÉCTOR ABAD FACIOLINCE
PETRE BARBU**

**ȘERBAN RADU
ANA NICULESCU
MARIA ORBAN
MAGDA CÂRNECI
ELENA VLĂDĂREANU
IOANA IUNA ȘERBAN
ALEXANDRA BARDAN
BERNARD BLISTÈNE
LUDMILA ULIȚKAIA
ANDREI PUNGOVSCHI**

Primăvară 2026

MATCALITERARA.RO

ISSN 2972-2098 | ISSN-L 2972-2098
9 772972 209002

35 lei

Publisher
Barna Némethi

Redactor-șef
George Cornilă

Coordonator
Vlad Cristache

Redactor-șef onorific
Péter Demény

Editori
Cristina Bălașa
Ovidiu Șimonca
Cosmina Matei

Editor de poezie
Cosmin Perța

Design
Dora Marian

Vânzări
Daniel Văduva

Producție
Camelia Cucu

Colaboratori

Héctor Abad Faciolince, Ferenc André, Petre Barbu, Alexandra Bardan, Cătălina Bălan, Florin Bican, Bernard Blistène, Cristina Boncea, Juergen Boos, Ioana Boț, Cosmin Bumbuț, Camelia Burcioiu, Yolanda Castaño, Andreea Câmpeanu, Magda Cârneci, Marius Chivu, Silvia Colfescu, Anca Coman Doicin, Alexandra Corcode, Dragoș C. Costache, Junot Díaz, Bogdan Dincă, Gheorghe Erizanu, Sorin Florea, Laura Frunză, Octav Ganea, Alex Gâlmeanu, Doina Gecse-Borgovan, Cezar Gheorghe, Horia Ghibuțiu, Mugur Grosu, Iulia Hau, Toma Hurduc, Sorin Iagăru-Dina, Diana Iepure, Nicu Ilie, Romeo Aurelian Ilie, Claudiu Komartin, László László, Cosmin Leucuța, Cristian Neagoe, Ana Lotts-Nicolau, Silviu Lupescu, Anda Marinescu, Ciprian Măceșaru, Daniel Mihăilescu, Iuliana Miu, Andrei Mîndru, Ileana Moroianu, Patrician Moroșan, Victor Morozov, Iulia Ioana Mușat, Răzvan Năstase, Adriana Nica, Ana Niculescu, Maria Orban, Sebastian-Raul Pavel, Anca-Maria Pănoiu, Dan Pleșa, Savu Popa, Alex Popescu, Diana Popescu, Costel Postolache, Andrei Pungovschi, Șerban Radu, Daiana Sargan, Matei Sâmihaian, Luana Schidu, Grigory Semenchuk, Liviu G. Stan, Elena Stancu, Bogdan-Alexandru Stănescu, Ioana Iana Șerban, Ludmila Ulițkaia, Dan Vidrașcu, Marin Vidrașcu, Elena Vlădăreanu

Copertă

Ioana Moldovan fotografiată de Barna Némethi

SUȚINĂTORI

PARTENERI

PARTENERI MEDIA

FONDATORI

Revista *Matca* apare cu sprijinul Fundației Communitas.

Publicat de

House of Arrows

Str. Aurel Vlaicu, nr. 35, bloc B, et. 1, ap. 1, sector 2, București

ISSN 2972-2098 | ISSN-L 2972-2098

Nr. 12 – Martie-Mai 2026

matcaliterara.ro

f matcaliterara

@matcaliterara

MATCA

#12

PRIMĂVARĂ 2026

ESEU	6	Problema mea cu Superman Junot Díaz	RUBRICĂ	128	Hans Christian Andersen și Jules Verne intră într-o cafea George Cornilă
ESEU	9	Revizorul Victor Morozov	INTERVIU	130	Dialog între Juergen Boos și Alex Popescu
ESEU	12	Schimbarea la față a intelectualului Ciprian Măceșaru			
INTERVIU	14	Dialog între Héctor Abad Faciolince și George Cornilă			
ESEU	18	Scandal și Prietenie Dragoș C. Costache			
	22	Topurile Matca			
	30	Recomandările Matca			
ESEU	40	Punți înguste László László			
		FOTOJURNALISMUL ROMÂNESC			
INTERVIU	48	Dialog între Ioana Moldovan și Horia Ghibuțiu	ANCHETĂ	134	Dinozaurii există. Și ei fac cărți Ovidiu Șimonca
INTERVIU	62	Cosmin Bumbuț și Elena Stancu în dialog cu Diana Popescu	ESEU	154	Cine mai citește cărți? Sebastian-Raul Pavel
INTERVIU	70	Dialog între Alex Gălmeanu și Laura Frunză	ESEU	158	Trei personaje în căutarea cărților Petre Barbu
INTERVIU	76	Dialog între Andrei Mîndru și Sorin Florea	ESEU	160	Piața de carte în România: peisaj dezolant Nicu Ilie
INTERVIU	82	Dialog între Toma Hurduc și Cosmina Matei	ESEU	164	Cum se vede piața de carte prin ochii librarilor Ana Niculescu
ANCHETĂ	89	În vizor Cristina Bălașa	INTERVIU	166	Dialog între Șerban Radu, cofondator al Librăriilor Cărturești, și Ovidiu Șimonca
ESEU	98	De la peliculă la biți și boți Alexandra Bardan	POEME	170	Claudiu Komartin, Elena Vlădăreanu, Magda Cârneci, Yolanda Castaño, Ferenc André, Grigory Semenchuk
ESEU	102	Siria, acasă Alexandra Corcode	RUBRICĂ	178	Transcrieri - Cecco Angiolieri D. Sargan
INTERVIU	108	You, The Living Patricia Moroșan	INTERVIU	180	Dialog între Bernard Blistène și Ioana Luna Șerban
			ESEU	184	The Art of the Game: jocurile video, între păcănele și ludic sublim Cristian Neagoe
			ESEU	191	Istoria unei prime iubiri editoriale Diana Iepure
ESEU	112	Templele muzicii underground și comunitatea srilankeză din România Iulia Hau	INTERVIU	192	Dialog între Cosmin Leucuța și Cătălina Bălan
ESEU	116	Talentatul domn Themerson Florin Bican	INTERVIU	193	Dialog între Mugur Grosu și Cătălina Bălan
ESEU	120	Un obiect necunoscut: cartea Ioana Bot	INTERVIU	194	Dialog între Doina Gecse-Borgovan și Cătălina Bălan
ESEU	122	Mereu întârzii undeva Iulia Ioana Mușat	FICTIUNE	196	Va veni moartea și va avea ochii tăi Ileana Moroianu
			FICTIUNE	198	Numele meu adevărat Ludmila Ulițkaia
			FICTIUNE	204	Teritorii de luptă Maria Orban
			RUBRICĂ	208	Smântânici Tiribaboi #12 Anca-Maria Pănoiu
				210	Cronici de carte

Privirea care vorbește

PÉTER DEMÉNY

In 1990, după bac, am intrat la Facultatea de Litere. Am dat cu limba română la secția maghiară-română, pentru că pe-atunci știam doar limba română.

Până la urmă, am rămas aici, dar inițial m-am dus la admitere cu gândul să plec la o altă secție. M-am înscris la italiană, apoi la etnografie. Aici m-au speriat poveștile colegilor mei care erau deja „veterani” și care au povestit hohotind despre grajdurile în care dorm și saltelele pe care se așază.

Vreau să spun că sunt un om comod și nu cred că puteam deveni fotojurnalist. Să stau într-o rulotă, așa cum face cuplul Bumbuț (îmi amintesc de o poză dintr-o postare pe Facebook a lui Cosmin, în care suspina parcă ușurat că „în sfârșit, stăm la hotel, nu trebuie să duc fosa!”), să mă implic în greutățile psihice pe care le aminteste Ioana Moldovan, asta îmi depășește puterile. Cred că sunt un tip ager intelectualmente, dar n-aș putea să trec prin experiențele suportate de Elena Stancu, Cosmin Bumbuț sau Ioana Moldovan.

Am toată admirația pentru fotojurnaliști și din această privință. Dar cel mai important este, firește, talentul. Și uitându-mă la pozele Ioanei Moldovan, ale lui Cosmin Bumbuț, Toma Hurduc, mi-a plăcut că nu e vorba doar despre interes sau „activism” social (luați termenul *cum grano salis*), ci și despre talentul acela care evocă momentul, care îl senzorializează și îl face de înțeles pentru orice privitor. „Poza care nu spune o poveste nu valorează nimic” – îmi vine să-l parafrazez pe personajul jucat magistral de Gheorghe Dinică în *Filantropica*.

Sigur, asta nu înseamnă că fotografiile bune sunt epice ca un roman. Dar *de-clanșează* negreșit o poveste în privitor. Dacă privești poza celebră în care Marilyn Monroe își ține fusta, pornești cu gândul spre mrejele amăgitoare ale frumuseții, așa cum privind o altă poză celebră, cea a copilei cu ochii plini de frică, înțelegi pe dată ce înseamnă războiul, așa cum înțelegi și dacă privești poza tot atât de celebră cu bătrânul care fumează o pipă în mijlocul casei lui bombardate.

Dosarul despre fotojurnalism, coordonat de Cristina Bălașa, alcătuiește coloana revistei noastre: prin interviul luat de Horia Ghibuțiu Ioanei Moldovan „intrăm” deja în tematica secțiunii, o secțiune atât de sensibilă și de revelatoare, la care contribuie și interviurile făcute de Diana Popescu și Cosmina Matei.

Avem un calup și despre problemele pieței cărții, și încercăm prin dosarul coordonat de Ovidiu Șimonca să dezbatem toate chestiunile, de la cele ale editorilor la cele ale cititorilor.

Dar *Matca* nu se termină aici: ca și până acum, avem eseuri bune de Junot Díaz, Ioana Bot, Florin Bican, László László și Ciprian Măceșaru, cronici de carte, avanspremiere editoriale.

Cred că revista noastră spune chiar mai multe povești.

M

PÉTER DEMÉNY – poet, scriitor, traducător. Redactor-șef onorific *Matca*. Cel mai recent volum al său apărut în limba română este *Ieșirea din vârtaj* (Curtea Veche Publishing, 2025).

Problema mea cu Superman

JUNOT DÍAZ

TRADUCERE DE MARIUS CHIVU

Superman este unul dintre cele mai recognoscibile personaje din lume, dar eu, înainte să emigrez în Statele Unite, nu știam absolut nimic despre el. Înfățișarea lui nu mi-a căzut sub ochi nici măcar o dată pînă să împlinesc șase ani – așa erau atunci vremurile, așa a fost copilăria mea dominicană –, însă odată ajuns în State evident că am avut parte de mai mult Superman decît aș fi putut duce. Nu mai aveam cum să scap de el, desenul animat *Superfriends* rula întruna la TV, iar benzile desenate cu aventurile lui se găseau agățate chiar și pe cel mai amărit stand.

Cîteva ani mai tîrziu – pe cînd încă mă luptam să vorbesc engleza cu ceva cît mai apropiat de fluentă – a apărut *Superman*, filmul lui Richard Donner, iar zeitgeistul a explodat asemenea planetei Krypton. Acel fenomen de box-office [*din 1978 – n. tr.*] a instaurat genul filmului cu supereroi așa cum îl știm astăzi: *Superman* l-a scos pe Supes din cripta irelevanței și i-a transformat în fani chiar și pe cei nepasionați de benzile desenate, așa cum era și mama mea.

Ați putea crede că un copil imigrant ca mine, care adora benzile desenate și care le studia urmărind indicii despre cum ar trebui să se poarte în această lume nouă, un copil imigrant năucit de pierderea locului de baștină așa cum Clark Kent era năucit de legătura spectrală cu Krypton, un copil imigrant care-și percepea insula natală ca pe un fel de planetă Krypton (distrusă nu de un cataclism cosmic, ci de logica banală a imigrației din anii '70), un copil care mai trăia și sub povara unei triplei identități (eram cineva în lumea exterioară anglofonă din State, altcineva în apartamentul familiei mele vorbitoare exclusiv de spaniolă, și altcineva în propriile mele amintiri din Republica Dominicană) – ați putea crede, așadar, că m-am îndrăgostit pînă peste cap de Superman.

Dar n-a fost așa. Nu cum m-am îndrăgostit de Spider-Man, sau de X-Men sau de *Star Wars*. De fapt, eram un fel de anti-Superman al cartierului. Mereu primul care făcea mișto de Ultimul Fiu de pe Krypton. Cum să spun, tipul m-a umplut de nervi încă din prima zi! Îți sărea în ochi cît de caraghios era Superman ca erou, cît de penibil de răsuflat era patriotismul lui în stele și dungi – Supes iubea o țară pe care

eu n-o văzusem niciodată; America mea a gropilor de gunoi aducea infinit mai mult cu teritoriul unui super-răufăcător.

Ați putea crede că trecutul de imigrant/refugiat al lui Superman era punctul nostru de legătură, dar chiar și asta mă enerva. Sigur, ne asemănam prin faptul că amîndoi aparțineam altor lumi, dar asimilarea completă a lui Clark Kent, capacitatea lui impecabilă de a „trece drept“ american mi se părea la fel de imposibilă precum viteza zborului care poate da timpul înapoi. Poate că Superman era Omul de Mîine, dar era un mîine care nu părea că va sosi vreodată pentru cineva ca mine, scuipat pe stradă, strigat „negrotei“ și „spic“ de către străini, de oameni care *mîriiau* cînd îmi vedeau chipul brun sau cînd îmi auzeam accentul spaniol.

Dar dacă doar l-aș fi antipatizat pe Superman și atît, atunci mi-ar fi fost mai ușor (și n-aș fi scris acest eseu). Problema era că, deși tipul îmi făcea rău în nenumărate feluri, mă și atingea în multe feluri stranii, pe care nu le puteam trece cu vederea. Imediat săream cu gura pe Superman, dar nu reușeam să mă scutur cu totul de el, oricît de mult aș fi încercat.

Privind înapoi, nu e chiar de neînțeles. În ciuda rigidității lui în patru culori, Superman este o figură pervers de tensionată: ambivalentă, instabilă, multiplă, contradictorie și, da, supraomenească. Este cel mai uman dintre oameni, dar este și un extraterestru adevărat, cu puteri dumnezeiești. Este și împiedicatul Clark Kent, și supremul Superman, și chinuitul Kal-El, iar fiecare identitate le întărește simultan pe celelalte și, totodată, le anulează. Este un invadator extraterestru care luptă împotriva invadatorilor extraterestri, un copil al apocalipsei care salvează întruna omenirea și se salvează și pe sine de apocalipsă, de apocalipsele puse la cale de răufăcători, dar și de apocalipsa pe care o reprezintă și de care este chinuit el însuși.

Este figura unei puteri cataclismice, constrînsă să nu poată să trăiască și nici să producă o schimbare reală, o figură captivă în ceea ce Umberto Eco a descris drept un climat oniric, un „paradox temporal“ ce interzice orice fel de transformare sistemică. (Așa se explică de ce, atotputernic fiind, Superman nu pune capăt tuturor războaielor, iar apariția Wakandei nu-i

Diego Rivera, *Man, Controller of the Universe* (detail), 1934

afectează cu nimic lumea.) Este un Mr. Rogers totodată profund melancolic, care jalește la nesfârșit Kryptonul pierdut – un doliu din care nu i se permite să iasă niciodată. El este adevăratul Înger al Istoriei Imigrantului, aruncat de o explozie exterminatoare într-o lume nouă, dar constrâns să privească peste umăr la infinit spre catastrofa din urma sa.

Și pentru că eram un imigrant care nu voia să se gîndească la sine ca la un imigrant, dar nu mă găseam nici în ipostaza de a nega acest lucru în fața nimănui, Superman era inevitabil prea aproape pentru a mă consola, era un profet nedorit. Alții puteau observa *alienitatea* lui și o puteau ignora, dar eu nu mai puteam să n-o fi văzut – iar pentru că nu puteam să n-o fi văzut pe-a lui, nu puteam să n-o fi văzut nici pe-a mea.

Mă tulbura chiar și puterea lui tipic americană, care se revărsa din matcă. Poate pentru că eu crescusem într-o țară care se recupera după propriul ei dictator atotputernic sau pentru că familia mea simțise pe propria piele, în timpul invaziei americane din 1965, ce le putea face America celor care nu aveau puterea ei. Oricare ar fi fost motivul, nu mă simțeam deloc liniștit de combinația himerică a unui Superman în chip de cercetaș înzestrat cu superputeri capabile să distrugă lumea. Superman este deopotrivă prea familiar și prea străin într-un mod nefiresc. O figură culturală omniprezentă, ridicolă și totodată terifiantă, care ridică mult mai multe probleme decât poate rezolva.

Am trecut, rînd pe rînd, de faza mea Spider-Man, de faza X-Men și de faza Akira, dar niciodată nu m-am putut elibera întru totul de Superman. Nu a fost tocmai o obsesie, un personaj care să-mi bîntuie imaginația, dar, pe măsură ce creșteam, mă aflam, fără să-mi dau seama, în calea a ceea ce scriitoarea și cercetătoarea Wai Chee Dimock numea rezonanța lui: „Frecvențele călătoare ale textelor literare: frecvențe recepționate și amplificate de-a lungul timpului, îndepărtîndu-se tot mai mult de punctele de origine, provocînd vibrații neașteptate în locuri neașteptate“.

M-au preocupat originile literare ale lui Superman, materialul premergător din care a luat naștere. Am citit *Gladiator* de Philip Wylie și *Doc Savage* de Lester Dent. Am citit *Odd John* de Olaf Stapledon și cărțile lui Edgar Rice Burroughs despre John Carter, al cărui Superman de la începuturi era o inversare evidentă. John Carter călătorește pe Marte, unde gravitația scăzută îi conferă puteri incredibile, inclusiv capacitatea de a sări dintr-o singură salt peste clădiri înalte. În mod similar, Superman călătorește pe Pămînt, unde razele galbene ale soarelui îi conferă aproape orice putere imaginabilă. La fel ca John Carter, Superman nu este doar o minune fizică; este și una morală. Abia asta îl diferențiază de și îl plasează deasupra oamenilor pe care urmează să îi protejeze sau să îi conducă.

În cele din urmă, a început să mă preocupe doar un anume tip de Superman.

„Arta, cultura, râsul, muzica sunt acte de rezistență împotriva violenței sau a morții. Frumusețea este o formă de supraviețuire”

DIALOG ÎNTRE HÉCTOR ABAD FACIOLINCE
ȘI GEORGE CORNILĂ

TRADUCERE DE ANCA COMAN DOICIN

Héctor Abad Faciolince (n. 1958) este scriitor, eseist, jurnalist, traducător și editor. Considerat unul dintre cei mai importanți scriitori ai post-boom-ului latino-american, a primit numeroase premii pentru proză și jurnalism. Unul dintre cele mai apreciate volume ale sale, *Suntem deja uitarea ce vom fi* (Curtea Veche Publishing, 2014, 2021, traducere de Mariana Sipoș) a fost ecranizat, pelicula primind în 2021 Premiul Goya. În iunie 2023, Héctor Abad Faciolince se afla într-o pizzerie din orașul ucrainean Kramatorsk, alături de jurnalista Victoria Amelina și de alți câțiva oameni de cultură, când o rachetă balistică rusească a lovit localul. A supraviețuit și ulterior a scris volumul *Acum și în ceasul morții* (Curtea Veche Publishing, 2026, traducere de Anca Coman Doicin), în care relatează incidentul.

Ați mărturisit că, atunci când începeți lucrul la o carte, trebuie să redescoperiți scrisul, să luați totul de la zero, ca și cum ați fi în fața primelor încercări literare. E adevărat că un scriitor trăiește atâtea vieți câte cărți a scris?

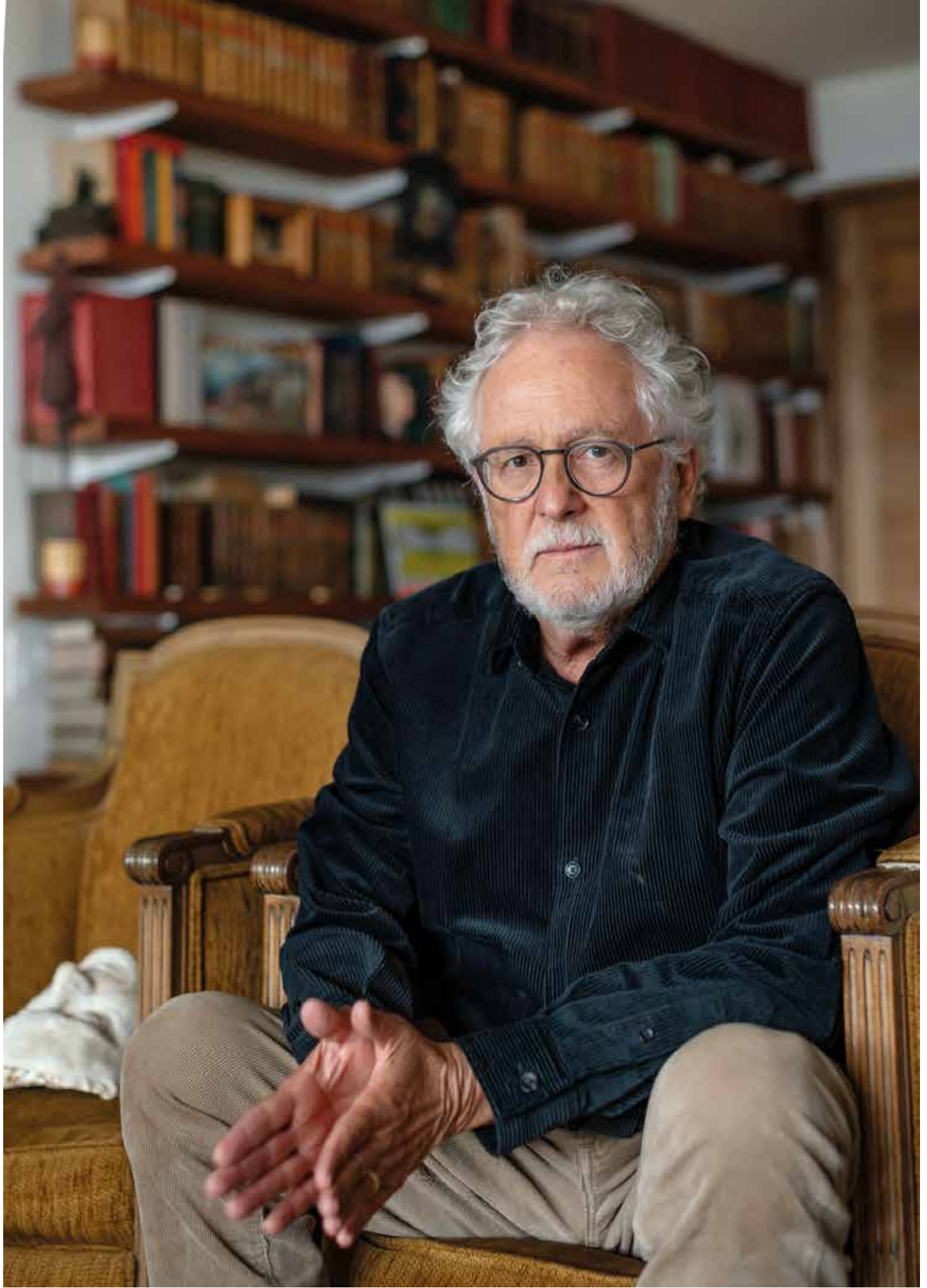
Există scriitori care scriu mereu aceeași carte, ca și cum ar explora aceeași mină în căutarea unui filon mai bun. Un alt tip de scriitor – iar eu cred că aparțin acestui tip – pornește în fiecare carte pe un drum foarte diferit. În acest sens spun că trebuie să învăț să scriu fiecare carte pe care o scriu: alte instrumente, alt stil, alte preocupări, de multe ori o altă geografie. Trebuie să învăț să scriu acea carte anume și, în acest sens, sunt un ucenic. O carte despre Ucraina era pentru mine o noutate absolută. Înainte de experiența mea tragică, abia dacă știam unde se află Ucraina pe harta lumii.

Între Columbia și Ucraina sunt 10 000 de kilometri și totuși sud-americanii sunt preocupați de soarta est-europenilor. Cum se vede din Extremul Occident un război atât de îndepărtat?

Ei bine, sunt mulți oameni cărora nu le pasă. Iar în cazul celor cărora le pasă, depinde pe cine întrebi. Cum, la începutul invaziei ruse, Statele Unite sprijineau Ucraina, mulți intelectuali de stânga (care, nu știu de ce, încă cred că Rusia este o țară comunistă) spuneau că vinovați pentru război erau NATO și Ucraina. Exact ceea ce spunea Trump acum câteva luni. Cred că acești intelectuali, văzând apropierea dintre Trump și Putin, acum nu mai știu ce să creadă, nici ce să spună. Alții dintre noi credem că, dincolo de ideologii, granițele și independența țărilor trebuie respectate conform dreptului internațional în vigoare după Al Doilea Război Mondial și, pentru Europa de Est, după căderea Uniunii Sovietice. Cred că nu ne putem permite, la fel ca în anul '45, ca marile puteri să-și împartă lumea în funcție de sferele de influență ale celor mai puternici, ale celor mai tari. A apăra independența Ucrainei înseamnă și a apăra independența țărilor din America Latină. De observat acest lucru: în America Latină, țările noastre trăiesc de mai bine de un secol fără să-și fi declarat vreodată război. Nu ne temem de o invazie din partea Braziliei, țara cea mai mare și mai puternică. Suntem, în privința păcii internaționale, un exemplu pentru lume.

Ce credeți că urmează în Ucraina? Și ce se va întâmpla mult mai aproape de casă, în Venezuela, odată cu intervenția americană și înlăturarea președintelui Nicolás Maduro?

Maduro era un dictator abominabil și un criminal. De asemenea, avea legături cu traficul de droguri. Mulți venezueleni

FOTOJURNALISMUL ROMÂNESC

Fotojurnaliștii poartă cu ei o întreagă istorie. Îi găsim în locurile unde lumea e-n schimbare, unde violența, criza, momentele de ruptură – toate trebuie văzute imediat: pe fronturi, în piețe publice, în mijlocul protestelor, al catastrofelor sau al marilor sărbători colective.

Unde se trage glonțul, fotojurnaliștii trag cadrul.
Unde începe războiul Crimeii, Szathmári începe fotojurnalismul.
Unde Războiul Civil american ucide, Brady fotografiază pentru istorie.
Unde cade un soldat în Spania, Capa declanșează.
Unde războiul se încheie pe Iwo Jima, Rosenthal ridică aparatul.
Unde victoria izbucnește în stradă, Eisenstaedt surprinde sărutul.
Unde execuția se petrece în Saigon, Adams prinde momentul.
Unde tancurile înaintează în Tiananmen, Widener fotografiază curajul.
Unde Revoluția cere schimbare, Pandelescu fotografiază realitatea.

Azi, sub asediul războaielor de diferite forme – sociale, hibride, tocmai începute –, fotojurnaliștii români aduc împreună și în vizor istoria-mereu-în-curs.

C. B.

Pământul văzut prin lentilă

DIALOG ÎNTRE IOANA MOLDOVAN
ȘI HORIA GHIBUȚIU

FOTOGRAFII: BARNA NÉMETHI

Ioana Moldovan e un fotograf documentarist independent din România, de renume pe tot globul pământesc. Are apariții în elita presei mondiale, fie când îi scrutează pe urșii noștri pentru *The New York Times*, fie când urmărește, cu aceeași rigoare empatică, destinele oamenilor surprinși în marile frământări ale prezentului. Imaginile ei au apărut în publicații precum *BBC*, *Der Spiegel*, *Al Jazeera English* sau *The Guardian*, iar proiectele sale au fost premiate și expuse în numeroase festivaluri și galerii internaționale. În 2016 a primit Bill Epbridge Memorial Award for Excellence and Truth in Photographic Journalism, o distincție care recunoaște forța și rolul fotografiei documentare. Ioana pare să-și aleagă subiectele lumești, pe care să le privească prin lentilă, după adagiul neaoș „unde-i rău, hop și eu”. Sau, dacă preferați perspectiva ei plină de noblețe, „unde e loc de mai bine”.

Ioana, ce spune munca ta despre lumea noastră?

Cred că dacă ne uităm strict la fotografii, vedem o fațetă mai tristă, mai haotică a lumii în care trăim. Și asta, pentru că m-am îndreptat spre subiectele în care e loc de schimbare în bine. Și atunci, probabil, în fotografii e acea lume care nu e cea mai fericită, nu e cea mai estetică, nu e cea mai plăcută, nu e cea mai ușoară. E partea în care e loc de mai bine.

Pentru că ți s-a părut una dintre cele mai grele întrebări, o pun și eu: ce te-a atras la fotojurnalism? Dar și supralicitez: ce l-a atras pe acesta la tine?

Cu supralicitatul m-ai încurcat un pic. Revenind la prima parte a întrebării, a fost un proces organic. Fix organic. Am început să fac fotografie de stradă, pentru că m-am simțit tot timpul atrasă de oameni, de interacțiuni. N-am fost niciodată spre peisaj, floricele, deși probabil am și eu câteva în primele filme pe care le-am făcut vreodată.

De ce statice și nu în mișcare?

Dar nu sunt statice!

Bun, dar e fotografie, nu-i video.

A, de ce fotografie? Îmi place ideea asta de imortalizare a unei fracțiuni de secundă care spune ceva. Nu vreau să diminuez în niciun fel importanța videoului sau a filmului. Fotografia e o altă formă de exprimare, care probabil mi-a fost mai la îndemână la momentul respectiv, și era ceva ce m-a atras. Înainte să mă apuc de fotografie, mă uitam la foarte multe fotografii pe internet și mi-am spus „vreau și eu să încerc!”. Am ajuns în niște comunități și atunci mi-am dat seama, petrecând mai mult timp într-un loc, că vreau mai mult decât să fur niște momente. Vreau să știu povestea, vreau să înțeleg contextul, vreau să merg mai în profunzime. Și de aici s-a născut cumva apetitul ăsta pentru documentar și pentru a-ți petrece mai mult timp pe un subiect, mai degrabă decât a fura niște momente în trecere.

Și ce crezi că l-a atras pe fotojurnalism la tine?

Nu știu exact dacă a găsit ceva la mine. Este clar că a creat ceva în mine, a născut ceva în mine. Adică, poate a găsit un dram de ceva pe care l-a dezvoltat. Sau poate era acolo, în formă latentă, dar nu știam, o curiozitate pentru a descoperi lumea dinafara bulei, pentru a înțelege diferite culturi, locuri, moduri de viață. Și da, este și curiozitatea de a descoperi altceva decât ceea ce-i constant în viața ta de zi cu zi.

Ești profesionista care ai vrut să fii?

Mmmnu!

Adică... De ce nu?

Pentru că nu fac toate lucrurile pe care mi-aș dori să le fac. Uneori, nu sunt destul de proactivă. Poate ar trebui, ca să am un trai mai bun, să „pitch”-uiesc încontinuu – se poate spune să „pitch”-uiesc?! –, să le propun subiecte publicațiilor,

să fiu mult mai activă în direcția asta, și n-o fac. Poate că uneori sunt prea leneșă și nu mă apuc de niște chestii de care îmi propun să mă apuc, de noi proiecte, pentru că mă gândesc *dacă e bine, dacă nu e bine*, și nu mai încerc. Adică, sunt clar lucruri la care pot să lucrez și la care ar trebui să lucrez, pe care ar trebui să le îmbunătățesc, lucruri despre mine care mă nemulțumesc, și tot timpul vor fi. Desigur, există și satisfacții, mă bucur și de ceea ce fac, dar e cale lungă până la a fi complet mulțumită de mine, sau până la a spune despre mine că sunt fix profesionistul care aș vrea să fiu.

Am citit pe site-ul prestigioaselor Galeriei Tate că „fotojurnalismul diferă de alte forme de fotografie (de exemplu, fotografia documentară, fotografia de stradă sau fotografia de celebrități) prin necesitatea sa de a rămâne sincer și imparțial” – ești de acord?

Sincer, da. Cu sinceritatea sunt perfect de acord. Imparțialitatea, pe care o văd un fel de sinonim cu obiectivitatea, este o chestie foarte relativă. Toată lumea spune că trebuie să fii obiectiv, trebuie să fii obiectiv. Nu există obiectivitate 100%, și aș scrie asta cu „caps”, pentru că fiecare fotograf, fie el de presă, fie fotograf documentar, privește lucrurile tot prin perspectiva lui formată din experiențe personale, din viața lui. Chiar dacă suntem 10 fotografi în același loc, o să vezi că fiecare-l vede diferit, pentru că fiecare e atras de alte lucruri, și aceeași imagine din același eveniment poate fi alta. Dar asta nu înseamnă că oamenii nu sunt imparțiali, ci că, pur și simplu, prin cine sunt ei, aleg să imortalizeze anumite momente și nu altele. Chiar dacă cei mai mulți încearcă să fie cât mai corecți, nu e posibil să redai imaginea completă, să nu omiți nimic. Și atunci, cred că regula de bază este să nu mintă.

Despre cazul „Renée Nicole Macklin Good”, mă tot frământă că ne-am uitat atâția oameni la aceeași desfășurare a evenimentelor soldată cu împușcarea ei la Minneapolis și, totuși, am văzut altceva...

În mod normal, făcând abstracție de acest exemplu pe care mi l-ai dat, nu mi se pare un lucru greșit să ne uităm la același lucru și să vedem sau să interpretăm chestii diferite. Sau să interpretăm diferit. Acum, eu nu sunt neapărat fotograf de presă, m-am îndepărtat un pic de fotojurnalism și fac mai mult fotografie documentară, unde îți dorești și genul de imagini care lasă loc de gândire, de un pic de imaginație...

De ambiguu?

Nu neapărat. Adică sună urât *ambiguu*. Sună necinstit.

Bine mi-ai făcut, retrag întrebarea!

Nu vrei să fii ambiguu, dar vrei să lași loc pentru o dezvoltare a poveștii. La fotojurnalism e un pic mai complicat pentru că e nevoie de informație, e nevoie de context. De aceea, există tot timpul acele „captions” care explică clar contextul tocmai ca privitorul să nu poată plasa în altă realitate ceea ce vede în fotografie. Da, ele înregistrează doar

În vizor

Anchetă despre privirea care nu se întoarce atunci când lucrurile devin incomode

CRISTINA BĂLAȘA

1. Cum simțiți că este privit astăzi fotojurnalismul în România? Considerați că este recunoscut ca o profesie consolidată sau că rămâne, în anumite contexte, o formă de demers civic, de activism personal?

ANDREEA CÂMPEANU: Aș face totuși diferența între fotojurnalism și activism. Bineînțeles, subiectele pe care alegem să le abordăm, felul în care le documentăm, unde preferăm să publicăm – acestea sunt alegeri subiective, informate de felul în care vedem lumea, de interesele, *credințele* noastre personale etc. Pe vremea când delimitările dintre tipurile de fotografie erau mai neclare decât sunt azi, fotografii de origine maghiară Robert Capa, membru fondator al agenției foto Magnum, a fost citat spunând „Just go on doing what you want to do anyway but call yourself a photojournalist, which puts you into direct contact with everything that is going on in the world. So be it.”

Pe site-ul NPPA (National Press Photographers Association), la introducerea codului etic scrie „Ca jurnaliști vizuali, avem responsabilitatea de a documenta societatea și de a-i păstra istoria prin intermediul imaginilor”, iar eu sunt de acord cu asta.

În ansamblu, nu știu cum este privit fotojurnalismul în România, nu am văzut nicio cercetare pe tema asta, nici nu am fost preocupată să o fac eu. Chiar dacă nu avem o tradiție la fel ca în Franța, Statele Unite etc, nu avem școli unde se poate învăța asta la modul serios, evident că este o profesie – prost plătită aici, dar eu lucrez mai mult cu presa străină, foarte rar cu presa de la noi, altfel nu aș putea continua să lucrez.

ANDREI PUNGOVSCI: Nu mi-e clar cum este privit fotojurnalismul de către public. Mi-ar plăcea să aflu, dar nu știu să existe studii pe această temă. În schimb, datele pe care le avem la dispoziție ne ajută să înțelegem cum e privită meseria de către instituțiile de presă. Când am început să lucrez, în 2004, redacțiile mari, ziare și agenții, aveau echipe care uneori depășeau zece fotografi, plus doi-trei editori foto. Azi, există redacții care nu mai au fotografi, care ilustrează materialele cu imagini de la agenții foto, sau cu poze făcute de reporteri cu telefonul, și câteva publicații care mai au unul sau doi. Excepție face Agerpres, agenția națională de presă, care are în

continuare o echipă mai mare. În același timp, acum sunt mai mulți freelanceri decât în anii 2000. E o realitate care reflectă schimbările economice și ale modelului de business din presă. Atenția publicului s-a mutat în ultimii douăzeci de ani dinspre ziare și reviste spre online, și banii din publicitate au urmat, firesc, același traseu.

BOGDAN DINCĂ: Nu cred că există un răspuns simplu la această întrebare și nici nu știu exact cum este perceput fotojurnalismul de către publicul larg, însă am dubii că există o percepție diferită față de miile de imagini disponibile ori-când. În aproape 20 de ani de fotografie, am făcut atât fotojurnalism – în sensul acoperirii evenimentelor la zi –, cât și fotografie documentară, proiecte de lungă durată, care se uită mai în profunzime la o anumită temă. Am folosit fotografia și ca formă de activism și am experimentat combinând fotografia cu scrisul, colajul sau video. Am făcut și fac fotografie comercială, și pentru ONG-uri. Pentru mine, pasiunea pentru fotojurnalism a fost dificil de susținut ca profesie din două motive: pe de o parte, pentru că îmi place să experimentez și să explorez diferite forme de expresie vizuală; pe de altă parte – și poate motivul mai important – pentru că a devenit din ce în ce mai greu să trăiești exclusiv din fotojurnalism, mai ales ca freelancer. În România, dar nu numai, sunt puține publicații dispuse să plătească pentru imagini realizate de profesioniști. Social media a înlocuit o bucată importantă din ce ofereau publicațiile, vizualul s-a democratizat, – oricine are acces oricând la camera foto a telefonului –, consumul de informație a accelerat, și puțini oameni mai au timp și chef să vadă sau să citească materiale lungi. În plus, de cele mai multe ori ne uităm la imagini pe ecranul telefonului mobil, cu puțină răbdare pentru detalii sau compoziție.

DANIEL MIHĂILESCU: Depinde pe cine întrebi, pe cei cărora li se adresează sau pe cei care fac fotojurnalism. Oamenii sunt circumspecți, suspicioși, nu mi se pare simplu să te apropii de ei, mie nu mi-a fost ușor niciodată. Cred că ne privesc pe noi, fotoreporterii, ca pe ceva vetust, depășit, din alte vremuri. Spun asta pentru că am observat că sunt mai interesați de video

decât de foto. Ce-i drept, am rămas foarte puțini fotoreporteri, comparativ cu anii '90, când am început eu.

Ca orice demers jurnalistic, fotojurnalismul are și o intenție reparatorie, de restaurare a unui adevăr, de a-i aduce pe cititori/privitori în pielea sau în apropierea unor alți oameni cu care ei nu ar intra în contact în mod obisnuit. Atunci când reușește, fotojurnalismul îi transporta pe cititori în viețile altora și o face cu o anumită emoție. Asta creează empatie și deschide niște ferestre în inimile oamenilor. Eu m-am simțit de multe ori „activist“, am fost de multe ori cu sufletul alături de cauze/oameni/situații/evenimente. Nu cred că există fotojurnalism complet obiectiv, orice ai face nu poți scăpa de tine.

OCTAV GANEA: Fotojurnalismul și-a păstrat locul important în informarea publicului național, în ciuda declinului evident, cantitativ și calitativ, al mass-media din ultimii 20 de ani. În mod logic, reducerea numărului de ziare până la (aproape) dispariția acestora a afectat cât de lucrativ e domeniul în sine și cât de interesant este pentru o nouă generație de fotografi de presă să aleagă o carieră în această zonă. Ziarele defuncte au fost înlocuite de platforme noi de comunicare, consumul de fotografie de presă rămânând la cote rezonabile, mai ales în media generalistă centrală. Problema majoră a celor care produc sau distribuie fotografie de presă ramane faptul că dreptul de autor nu este respectat (și nu a fost respectat în ultimii aproximativ 15 ani) de către cei care folosesc imagini în platformele lor media, acest lucru ducând la o percepție greșită asupra felului în care fotografia poate fi produsă și distribuită în continuare. Iar asta are repercusiuni directe asupra felul în care sunt remunerați fotojurnaliștii, mergând până la imposibilitatea asigurării traiului din ceea ce pot crea și din licența publicațiilor, și prin urmare a ieși pe teren pentru a ilustra știri ajungr să fie o activitate aproape nonprofit.

2. Vi s-a întâmplat vreodată ca un editor să vă solicite intervenții asupra unei imagini în postprocesare? Cum ați gestionat o astfel de situație?

ANDREEA CÂMPEANU: Nu, niciodată. Regulile sunt foarte clare, iar editorii NU vor să se intervină asupra imaginilor. Au mai fost scandaluri când unii fotografi au intervenit, un exemplu este povestea cu Adnan Hajj, fotografia libanez care a modificat o fotografie din timpul unui atac israelian asupra Beirutului din timpul războiului din 2006. Nu doar că fotografia nu a mai lucrat cu Reuters (cu care lucra din 1993), dar și directorul regional a fost înlocuit și regulile pentru fotografi au fost modificate.

ANDREI PUNGOVSCHI: Nu.

BOGDAN DINCĂ: Din fericire, nu. Am avut șansa să lucrez cu oameni, în special din presa independentă, care înțeleg că rolul unui editor nu este să modifice imaginile pentru un anumit

rezultat, ci să ghideze fotografia pentru a reprezenta cât mai relevant și obiectiv realitatea de pe teren.

DANIEL MIHĂILESCU: Nu, niciodată. Unele poze nu au intrat pe fluxul AFP din considerente de calitate fotografică, nu jurnalistică. Dimpotrivă, există un cod deontologic al agențiilor de presă, în care se prevede explicit interdicția de a modifica conținutul fotografiei. Sunt acceptate modificări ale culorii, contrastului, luminozității, cât timp nu afectează conținutul jurnalistic. Nu ștergem elemente din imagine decât prin crop, adică reîncadrăm poza.

OCTAV GANEA: Agenția se asigură întotdeauna că imaginile care sunt prezente pe fluxul Inquam reflectă realitatea din teren, fara ingerință la nivelul conținutului imaginii, care poate da o altă conotație acesteia. Nu pot exista solicitări secundare din partea niciunui abonat, existând doar punctual cerințe din partea abonaților pentru anumite evenimente pe care aceștia le-ar putea publica, însă felul în care sunt ilustrate acele evenimente de presă, și conținutul pachetului de imagini sunt decise de fotojurnalitii și editorii Inquam Photos.

3. Cum evaluați standardele etice din fotojurnalismul românesc în raport cu cele practicate de marile agenții internaționale?

ANDREEA CÂMPEANU: Chiar nu știu care sunt standardele etice din fotojurnalismul românesc, lucrez prea puțin pentru presa din România, dar nu cred că fiecare țară are standardele lui specifice. Sunt niște standarde agreate internațional. Există regulamente etice ale agențiilor de presă, ale ziarelor, ale concursurilor de fotojurnalism sau ale asociațiilor de fotojurnaliști. Câteva exemple sunt codul etic al NPPA, World Press Photo, Manualul de valori și practici a New York Times, codul etic al AP, Reuters, etc etc. Eu după ele mă ghidez.

Sunt foarte interesată de regulile etice atât pentru că mă interesează credibilitatea noastră, din punctul de vedere al profesiei, cât mai e posibil acum, în perioada asta „post-truth“, cât și pentru că mă interesează să fiu cât mai posibil aproape de adevăr (normal că adevărul este subiectiv, informat de experiențele, credințele noastre etc, am mai spus), să respect integritatea, demnitatea persoanelor, subiectelor pe care le documentez.

ANDREI PUNGOVSCHI: Chestiunea etică e un subiect larg. În mare, țin mai degrabă de standardele personale decât de un manual tipărit. Desigur, există diverse forme scrise ale codului etic după care e recomandat să ne ghidăm în fotojurnalism. În general, publicațiile din România care mai au fotoreporteri aderă la noțiunile care se subscriu conceptului de deontologie profesională. La fel fac majoritatea freelancerilor pe care îi cunosc. Dar asta doar pentru că, individual, e vorba de niște oameni, fie editori, fie fotografi, care aleg să interpreteze, personal, ceea ce înțeleg a fi de bun simț.

PIAȚA DE CARTE DIN ROMÂNIA. FOTOGRAFIA CUVINTELOR

Este bine, uneori, să privești și spre cei care trimit cărți spre lume. Cei care primesc manuscrise, selectează, plătesc drepturi de autor, redactează, dau BT-uri, tipăresc, distribuie și vând cărți. Este o lume mereu lovită de crize, de dificultăți, de măririi de prețuri. O lume care supraviețuiește greu, dar care nu se plânge, scopul final fiind să-l bucure pe cititor cu o carte bună, care să-l smulgă din tumultul zilelor.

În acest număr din *Matca* am făcut o dezbatere cu editori, librari și analiști ai pieței de carte, pornind de la câteva întrebări: cât de greu este să publici o carte? Câtă lume mai citește în România? Ce repercusiuni a avut mărirea TVA-ului, decisa anul trecut, începând cu 1 august?

Facem, așadar, o fotografie a pieței de carte din România. Cuvinte, cărți, cititori, opinii, date comparative cu piața europeană. Ce veți citi mai departe este un dialog, în care cititorii sunt luați pătași la o situație care ar trebui să fie prioritate pentru toți, pentru că ține de educație, cultură, democrație și puterea cuvintelor de a lucra spre binele comun.

Dinozaurii există. Și ei fac cărți

OVIDIU ȘIMONCA

Poate veți spune că lumea are probleme mai importante de dezbătut. Sau că lumea este vreaște cu atâtea războaie în care mor oameni sau ajung cu greu acasă din zonele bombardate. Sau că telefoanele ne-au copleșit și tot scrolăm noi și copiii noștri. Cu toate aceste afirmații de necombătut, există și cărți, în lumea noastră. Ele se pot răsfoi, cumpăra, citi, păstra în bibliotecă, purta în bagaje la joburi sau în vacanțe. Și mai există un soi de persoane care fac cărți. Li se spune editori, dar, la fel de bine, s-ar putea numi dinozauri, adică o specie pe care mulți o cred dispărută. Revista *Matca* poate confirma: dinozaurii există. Și ei fac cărți. Și merg cu aceste ciudățenii în librării, la târguri de carte, în școli, în biblioteci (asta cu biblioteca este o metaforă!). Ba chiar acești editori pot vorbi despre cum fac imposibilul posibil, cum se încapățânează să ofere cărți către cititori.

Am făcut o anchetă printre editorii din România și din Republica Moldova. Am pus patru întrebări:

1. Care sunt cele mai mari dificultăți/probleme ale editurilor? Cum pot fi rezolvate?
2. Care au fost repercusiunile creșterii TVA la carte pentru edituri?
3. Care sunt cele mai mari satisfacții pentru o editură?
4. Există vreo așteptare a editurilor din partea guvernanților, pentru susținerea pieței de carte?

Unii editori ne-au răspuns la întrebări, alții ne-au dat texte generale încărcate de îngrijorare și supărare, câțiva nu ne-au răspuns, deși intenția noastră a fost să oferim cât mai mult spațiu de exprimare, la cât mai mulți făcători de cărți. Cei mai mulți editori au considerat necesar să vorbească. Pentru că realitatea trebuie arătată așa cum este, cu mari dificultăți de supraviețuire, dar și cu mici satisfacții. Răspunsurile sunt în ordinea alfabetică a numelui editorilor. În finalul acestei anchete, am inclus un răspuns de la Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală, instituție autonomă în cadrul Ministerul Culturii, care oferă, anual, sinteze despre consumul cultural în România.

„Ce ne-ar putea pune pe gânduri?”

CAMELIA BURCIOIU

Director general, Editura Paralela 45

Voi începe prin a răspunde la întrebarea: „Care sunt cele mai mari satisfacții pentru o editură?”, iar răspunsurile la celelalte întrebări le voi da fără revoltă și cu speranță, ca un optimist cronic ce sunt.

Cred că editura este un punct de întâlnire al generațiilor, un loc în care descoperi și în care te descoperi, un spațiu în care te simți liber, un teritoriu al întâlnirilor cu oameni interesați și cu poveștile lor surprinzătoare.

Mi se pare importantă respectarea principiului continuității și desfășurarea unei activități normale, în ciuda tuturor dificultăților financiare. Numai că nu este întotdeauna simplu. De la factorii exogeni și contextul socioeconomic actual la intuiția cu care alegi titlurile și modul în care le faci cunoscute, de la păstrarea publicului existent și atragerea de noi cititori la organizarea distribuției – o cheltuială importantă – până la implicarea resurselor umane specializate, toate acestea te obligă să pășești cu precauție, pentru a echilibra bugete și a obține profit. Suntem un SRL, nu? Doar pasiunea și dorința de a face lucruri mărețe sunt cele care nu te lasă să renunți. Evident?! Evident, cu certitudinea unei realități trăite permanent: nu e ușor.

Aș putea relua reproșurile care s-au făcut de-a lungul timpului de membrii breslei. La care aș putea adăuga majorarea TVA-ului cu șase procente făcută de curând, ce sperie cititorul sau cel puțin îl face mai prudent. Alergăm după cifra de afaceri, dar cred că o analiză a cantității de exemplare vândute ne va pune pe gânduri.

Cred că de unul singur nu poți realiza prea multe. Împreună, cu eforturi și cu entuziasm, putem măcar să susținem această enigmatică și fascinantă lume a editurilor.

„Editurile pot conta doar pe ele însele și pe publicul pe care și l-au creat”

SILVIA COLFESCU

Director general, Editura Vremea

1. Interesant că începeți un interviu adresat editurilor cu o întrebare despre dificultățile lor: este un semn sigur că greutățile pe care le întâmpină acest domeniu de activitate umană sunt nu numai arhicunoscute, ci chiar îngrijorătoare pentru oamenii preocupați de viitorul decent al umanității.

Toate editurile de pe Terra trec printr-o perioadă dificilă, nu mai este cazul să înșir arhicunoscutele și arhidiscutatele motive. Pot încerca doar să subliniez de ce editurile din colțul nostru de lume par a fi mai dezmoștenite decât cele din toate celelalte țări europene.

Prima și cea mai mare problemă a editurilor este lipsa de cititori. Știu, există unele... așa zice zvonuri, care spun că există cititori, că editorii propagă nejustificat ideea că numărul iubitorilor de carte este nefiresc de scăzut – subînțelesul fiind, probabil, că au cine știe ce obscur interes sau că deficiența le-ar aparține chiar editurilor și că ele însele fac prea puține eforturi în domeniul promovării propriilor lor cărți. Cei care spun așa ceva se înșală. Dacă am căuta motivele acestei lipse de interes pentru carte, le-am găsi în educația deficitară, atât în familie cât și în școală, și în fascinația pentru mijloacele de comunicare și divertisment mai facile decât cuvântul scris.

O problemă – poate mai puțin catastrofică totuși – ar fi și hiatusul între veniturile majorității populației și costul vieții. Atunci când omul se simte amenințat în subzistența sa, taie de pe lista obiectelor dorite pe toate cele pe care le consideră mai puțin necesare existenței – și prea adeseori am constatat cu tristețe că unul dintre primele articole de pe lista dispensabilelor este cartea. Spun mai puțin catastrofică pentru că ajungem iarăși la adevărata, prima mare problemă, educația precară: dacă omul ar fi educat, ar cunoaște cu adevărat lectura încă din prima copilărie, ar iubi-o, nu s-ar putea lipsi de ea și ar păstra-o, chiar în detrimentul altor bunuri considerate indispensabile unei vieți comode. Lectura este o ocupație fascinantă, dar, pentru a afla asta, trebuie să o încerci, de cele mai multe ori călăuzit de cineva.

În lupta cu aceste două prime mari dificultăți, editurile iau mai puțin în tragic neajunsurile inerente azi oricărei întreprinderi: costurile din ce în ce mai ridicate ale materialelor și ale muncii, impozitele care cresc galopant, cerințele din ce în ce mai complicate ale autorităților etc, etc.

Din 1990
până azi, peste
8.300
de biblioteci
au dispărut
din România

Cum pot fi rezolvate problemele? Admițând că ar putea fi rezolvate vreodată, lucru de care, sincer, mă îndoiesc, procesul ar fi deosebit de greu și de încet. E foarte ușor să strici și foarte greu să repari.

Așa cum spune deseori, în primul rând ar trebui să se aducă educația pe linia de plutire, pentru că, atâta vreme cât familia și școala dau vieții generații din ce în ce mai inculte, mai analfabete, mai sălbatice, este de neconceput înaintarea societății către o formă mai elevată de existență – deci către o lume în care rafinamentele gândirii, ale artei, ale culturii să fie resimțite ca fiind necesare. Așa cum am constatat, educația se bazează pe imitare: copilul care are în casă exemplul unor părinți care nu citesc niciodată îi va imita inconștient și va disprețui cartea. Dacă își va vedea părinții citind, aproape sigur lectura va deveni a doua sa natură. Or, lectura este un adevărat exercițiu al creierului. Citind, extrapolând evoluția intrigii, mai târziu apreciind subtilitățile stilului, urmărind logica textului, felul în care scriitorul rezolvă deznodământul, creierul își dezvoltă abilitățile, capacitatea de a analiza și a sintetiza. Fără de care, apar analfabeții funcționali, care cunosc literele și le pot aduna în cuvinte, dar nu pot nici urmări un text mai mare de două rânduri – celebrele 150 de caractere – și nici nu pot duce analiza și sinteza până la înțelegerea semnificațiilor unui text de o pagină.

La ora aceasta, sunt deja generații pierdute, cărora nu știu cum li s-ar putea implementa capacitatea de a înțelege un text mai complicat decât cele pe care le produc pe social media, câte-va rânduri incoerente, cu impresionante greșeli de gramatică și de ortografie. Acești oameni nu simt nici o nevoie de carte, prin urmare nici de fabrica de cărți, editura.

Vindem o marfă greu vandabilă. Nevandabilă uneori. Aceasta este problema. Greu rezolvabilă, aș zice.

2. Dure, dar nu atât de dure cât ar fi putut să fie. Dure, pentru că, bineînțeles, a mai dispărut un număr de cumpărători de carte. Paradoxal nu atât de dure, pentru că eram deja la faza în care nu mai cumpărau carte decât cei pentru care lectura este o parte de neînlocuit a existenței; iar acești „fani” au mai făcut un sacrificiu și, în mare parte, au mai renunțat la un articol de pe lista de cumpărături necesare și au continuat să cumpere cărțile la care nu puteau să renunțe.

Este locul să subliniez că fiecare editură, cu o oarecare tradiție, și-a format de multă vreme un nucleu stabil de cititori, care rezonază la programul editorial și la modul în care editura lor preferată își prezintă cărțile. Spre lauda lor, nu toți, dar mulți dintre acești împătimiți ai cărții au trecut peste scumpirea generată de dublarea TVA și de celelalte ridicări de prețuri în serie despre care am vorbit.

3. Un editor, adică acel personaj care face (uneori cu orice preț) să meargă o editură nu poate fi asemuit decât cu un părinte. Care sunt cele mai mari satisfacții pentru un părinte? Bucuria apariției unui nou copil-carte conceput cu dragoste, satisfacția de a-l vedea deștept și, dacă se poate, și frumos, încântarea de a-l vedea admirat, dorit și iubit. Extazul vine atunci când constăți

că ai dat lumii un bestseller de calitate, dar este oare extazul un apanaj al tristei noastre lumi?

O bucurie complementară este aceea de a constata că editura a reușit să adune în jur cititori care îi apreciază munca și cărțile; acești companioni de zi de zi, alături de autori, de cei care muncesc în editură și de colaboratori se constituie treptat într-o familie. Este o mare satisfacție să fi parte dintr-o familie.

În sfârșit, nu este de neglijat gândul că, după o trecere prin lume care nu poate fi decât efemeră, va rămâne undeva, într-o bibliotecă, un șir de cărți care va păstra pe copertă și pe pagina de gardă numele și sigla unei edituri. Cu cât acea editură se va strădui mai mult să lase în urmă cărți necesare omului, cu atât mai sigur numele ei va dăinui în timp.

Memoria fragilei hârtii scrise (sau a papirusului sau pergamamentului) s-a dovedit a fi mai durabilă decât multe alte forme de aducere-aminte. Când, acum mai bine de 2000 de ani, poetul latin Horatius a scris *Exegi monumentum aere perennius – Am ridicat un monument mai durabil decât bronzul*, el a exprimat unul dintre visurile cele mai profunde ale omenirii, cel al nemuririi prin cuvântul scris. Păstrând proporția, nu cred că există editor care, în vreun cotlon al minții, să nu păstreze bucuria de a ști că numele editurii pentru care trudește va fi citit, poate, de un ochi curios, peste o sută sau peste o mie de ani.

4. În edituri aflu în general oameni cu scaun la cap, altfel n-ar rezista în acest mediu de-a dreptul suicidal în încăpățânarea lui de a înfrunta până la capăt adversitatea unei societăți parcă hotărâte să înmormânteze bucuriile fine pe care le aduc cărțile; nu cred că, în contextul economic al României de astăzi și după semnalul clar de lipsă de înțelegere dat prin dublarea TVA pentru carte, un om cu judecată ar putea nutri vreo așteptare din partea guvernanților.

Cred că, în acest moment, editurile pot conta doar pe ele însele, pe creativitatea, inventivitatea, adaptabilitatea oamenilor lor. Și pe publicul pe care și l-au creat.

„În biblioteci,
au fost achiziții
întâmplătoare”

GHEORGHE ERIZANU

Director general, Editura Cartier, Chișinău

1. Este un lanț de dificultăți: unele mari, unele mici, altele abia sesizate. Problema cea mare e că editorul a fost lăsat singur pe câmpul literaturii. Sistemul de valori funcționează doar în

„Creșterea TVA a fost un fel de bomboană pe colivă, după scumpirea hârtiei și creșterea costurilor tipografice”

DIALOG ÎNTRE ȘERBAN RADU,
COFONDATOR AL LIBRĂRIILOR CĂRTUREȘTI,
ȘI OVIDIU ȘIMONCA

© Alex Gálmeanu

Înainte de a deschide prima librărie Cărturești, Șerban Radu a fondat, alături de fratele său, casa de discuri A&A Records. În anii '90, Șerban Radu a jucat un rol esențial în redactarea și implementarea legislației românești privind drepturile de autor.

Șerban Radu și-a canalizat pasiunea pentru muzică, film și literatură în cofondarea lanțului de librării Cărturești, împreună cu Nicoleta Iordan, la începutul anilor 2000. Mai mult decât o simplă librărie, Cărturești a redefinit experiența de retail cultural, îmbinând armonios cărțile, arta și comunitatea într-un concept inovator care a remodelat peisajul cultural al României. Librăriile Cărturești oferă o bună vizibilitate autorilor români și străini, librăriile fiind locuri în care au loc lansări, festivaluri, dezbateri, înregistrări audio și video cu invitați din lumea cărții.

Principiul călăuzitor al lui Șerban Radu în extinderea lanțului de librării a fost acela de a „oferi oamenilor tot ceea ce omenirea a creat mai bun”. Ca recunoaștere a contribuției sale la dezvoltarea culturală, acesta a fost decorat cu Medalia „Meritul Cultural” de către președintele Klaus Iohannis, cu ocazia Zilei Culturii Naționale, în anul 2021.

Astăzi, Cărturești are deschise 60 de librării în România și Republica Moldova. În interviul acordat revistei *Matca*, Șerban Radu nu se ferește să vorbească despre dificultățile pieței de carte, despre cât de greu rezisti în această industrie, când toate se scumpesc, când scade procentul vânzărilor și cititorii n-au suficienți bani pentru a-și cumpăra cărțile dorite.

Care sunt cele mai mari dificultăți/probleme ale librării- lor? Cum pot fi rezolvate?

Văd dificultăți ale industriei de carte per ansamblu. Ele pot fi rezolvate printr-o reformă culturală care să aibă în centru sectorul pieței de carte, dar ca să se întâmple asta, primul pas este ca industria să fie înțeleasă, adică cineva de la Ministerul Culturii să facă un tur de discuții cu reprezentanții săi și să stea cu pixul în mână. Concluziile să fie date apoi și către Ministerul Educației, poate și al Economiei, și împreună să gândească măsuri și politici pentru realitatea socială de azi și cea din următorii ani. Măsurile trebuie să fie interdependente și să cuprindă o imagine de ansamblu asupra societății pentru că cele două sunt conectate și se susțin reciproc – educația și cultura. De aici pornim.

În perioada aceasta, a existat deschidere de la Ministerul Culturii sub conducerea lui András Demeter, sunt subiecte punctuale adresate, sperăm să devină o susținere mai hotărâtă și structurală.

În ultimele trei decenii, am văzut în industria de carte, mai degrabă, peticeli atunci când lucrurile ardeau, intervenții locale cerute de un context anume. Când vine vorba de măsuri precise, legea drepturilor de autor îmi vine prima în minte. E necesară asumarea protejării drepturilor de autor, dreptului de proprietate

intelectuală, aplicarea legii și adăugirile de formă din legislația europeană obligatorie *in spirit* pentru a evita în viitor un nou dezechilibru în sectorul pieței de carte, precum cel culminat cu decizia Consiliului Concurenței din 2024, cu efecte asupra furnizorilor, editorilor, scriitorilor, cititorilor.

Soluția stă în aplicarea viguroasă a actualei Legi alături de clarificări aduse din legislația europeană, dar și aducerea la zi a legii bibliotecilor prin normarea a ceea ce este și ce nu este o bibliotecă publică.

Concret, să ne uităm la decizia Consiliului Concurenței privind piața de carte – ca să facem asta e esențial să înțelegem contextul editorilor români. Cea mai mare problemă a lor este – câte exemplare reușesc să vândă dintr-o carte. În prezent, tirajul obișnuit în România e între 1.000-3.000 de exemplare. Încasările oferă editurii banii necesari pentru a scoate alte tiraje și, implicit, o dezvoltare continuă a catalogului de titluri. Câtă vreme sunt lacune legislative, și de aplicare, care permit perpetuarea acestei probleme – adică, editurile încasează sume relativ mici per titlu, în vreme ce cărțile sunt folosite și fără plata unor remunerații corecte –, piața de carte românească va înregistra pierderi și nicidecum o dezvoltare sustenabilă.

În al doilea rând, dacă ne îndreptăm atenția către numărul librăriilor la nivel național vedem că acestea sunt aproape absente în orașele mici și medii. Absența librăriilor și disfuncționalitatea bibliotecilor rămase funcționale (multe au dispărut, în ultimii 35 de ani) ar trebui să ridice semne serioase de întrebare guvernanților față de dezvoltarea armonioasă a viitoarelor generații. Dintr-o perspectivă socială și educațională, lipsa accesului la carte și privarea copiilor de a explora cărțile în librării sunt factori ce contribuie în timp la scăderea abilității de a folosi limba română, în consecință, va duce și la o productivitate economică mai mică a oamenilor.

În privința creșterii numărului de librării, o primă soluție stă într-o susținere a actualelor lanțuri de librării și nu împovărarea acestora cu taxe precum IMCA (impozitul minim pe cifra de afaceri). Introdusă în 2024, IMCA prevede o taxă de 1% aplicată companiilor cu o cifră de afaceri mai mare de 50 milioane euro. La începutul acestui an, 1 ianuarie 2026, a fost scăzută la 0,5% – este un progres, dar nu este suficient. Măsurile economice ar trebui luate după analize riguroase și ținând cont de contextul particular al fiecărei industrii.

În al treilea rând, industria de carte ar fi bine să beneficieze de o lege a cărții care să stabilească prețul unic la cartea nou apărută. Sursă de inspirație poate fi Legea Cărții din 11 țări europene: stabilește și limitează condițiile de aplicare a reducerilor și promoțiilor pentru cărțile nou apărute (în primele 6-24 luni, în funcție de țară) pentru a crește diversitatea și calitatea producției de carte, promovarea și distribuția sa, ce duce la o mai mare echitate de preț pentru cumpărători. Pe scurt, o astfel de lege ar oferi sustenabilitate pentru cartea nou apărută, cadrul condițiilor de aplicare a reducerilor și a promoțiilor, atât în online cât și în librării.

În ultimul rând, tot pentru a susține creșterea numărului de librării în țară, văd necesară o abordare integrată a autorităților

Numele meu adevărat

LUDMILA ULIŢKAIA

TRADUCERE ŞI NOTE DE LUANA SCHIDU

Woman Bathing, Mary Cassat, 1946

Dinspre partea dragostei...

Au venit niște prieteni ruso-italieni și au adus-o pentru câteva zile pe fiica lor de treisprezece ani în vizită la nepotul meu de paisprezece ani, Lucas. Se simpatizează reciproc. Comunică prin mijloace moderne – dorm în aceeași cameră în colțuri diferite și conversează pe tabletă și pe telefon – atingeri nu se observă. În schimb, se fotografiază unul pe altul. Glasul sexului își schimbă registrul?

Cât despre dragoste, despre dragoste... Prima dată când mi-a plăcut foarte tare un băiat a fost în clasa a cincea, când școala de fete a fost unită cu cea de băieți. Starostin Vitea. Nu pot să spun că m-am îndrăgostit cu pasiune de el, dar mă uitam tot timpul în direcția lui: ochi albaștri, gene feciorelnice, drăgălășenie feciorelnică... N-avea nimic bărbătesc acest Vitea și încetul cu încetul mi l-am scos din minte, am uitat iubirea asta. Dacă o fi suferit, bietul de el, din cauza privirilor mele arzătoare sau nu le-a remarcat, nu știu. La vremea aceea eram experimentată în ce privește privirile – câțiva băieți pusese deja ochii pe mine, dar fără nici un pic de reciprocitate.

Mai târziu a apărut imaginea efebului, atât de atrăgător pentru bărbații adulți ai școlii ateniene: tinerii au o anumită perioadă a nedeterminării sexuale. Înainte credeam că identificarea ca femeie sau ca bărbat se petrece pe la cinci-șapte ani, dar, probabil, ea se petrece mult mai târziu. Drăgălășenia nu are sex.

Primul care a pus ochii pe mine a fost Volodea Vîkovski. Toți băieții cunoscui până-n clasa a cincea, când a avut loc unirea școlii de fete cu cea de băieți, se adunau la zilele de naștere ale lui Sașa Helemski. Colegul lui de clasă Volodea era fiu de general, dar generalul murise deja, rămăsese doar apartamentul de general de pe Tverskaia și mama, fosta generăleasă, foarte tulburată de neașteptata văduvie.

Volodea era palid, cu promisiunea cheliei încă din copilărie, și slăbuț, iar eu, bine hrănită, negricioasă și cu bucle ușoare. Volodea a murit foarte devreme, abia terminase Facultatea de Limbi Orientale. Biata generăleasă! I-a pierdut pe toți – și soț, și fiu.

Amin.

Mai era și Vitka Bobrov din cartier, fiul Nastei, femeia de serviciu. El avea tată, dar era aproape tot timpul la închisoare, o singură dată l-am văzut într-o pauză de arestări. Cu Vitka mă băteam toată ziua, se lua mereu de mine, odată m-a pândit în scara blocului și s-a repezit la mine, poate nu ca să mă bată, ci doar așa, în joacă. Dar eu l-am apucat de umeri și l-am izbit cu capul de perete. M-a zgâriat un pic pe față. Mama, văzându-mi mutra zgâriată, a hotărât să rezeze huliganismul lui Vitka și m-a dus ceremonios în coliba cu podea de pământ în care stătea femeia de serviciu Nastea cu cei trei copii ai ei. Mămica mea îi arată Nastei obrazul meu

zgâriat și îi face reproșuri, iar Vitka stă întins pe pat și vomită din cauza comotiei cerebrale pe care i-am provocat-o.

Dar am înțeles asta mulți ani mai târziu.

După vreo zece-cincisprezece ani trec eu pe strada Kaleveskaia pe lângă fosta mea casă, și îmi iese în cale Vitka Bobrov, cu dinți de fier și ras în cap, deja după prima condamnare, tare s-a bucurat că mă vede, a desfăcut brațele cu intenția de a mă îmbrățișa și a zis:

– Ce îndrăgostit am fost de tine în copilărie! Și pe mămica mea a călcat-o tramvaiul...

Ne-am îmbrățișat. Nu l-am mai văzut niciodată.

Amin.

În limba rusă nu există un cuvânt neutru pentru desemnarea organelor sexuale, doar obscenele, oribilele, interzisele, vulgarele „pulă” și „pizdă”, restul sunt fie în latină, fie o încercare ipocrit-pudică de a da o denumire, o poreclă, o aluzie, o umbră de cuvânt precum „puțulică”... interesant, cum o fi în alte limbi? Când eram mică, aceste cuvinte oribile aruncau o umbră cumplită asupra oricărei iubiri. Așa era cultura-anticultura noastră... Oare ce cred despre asta de-alde Dal și Zalizniak¹?

Mi-am amintit prima întâlnire într-o tabără de pionieri. Îi plăceam acordeonistului Vasea, avea un chip țigănos, cu bucle și sprâncene proeminente, poate chiar era țigan, și el mi-a dat întâlnire după stingere. Mie Vasea nu-mi plăcea deloc, dar cum să nu mă duc? Doar era prima întâlnire! Noaptea am ieșit pe fereastră și m-am dus pe furiș spre râpă, care marginea și teritoriul taberei. Pe fundul râpei curgea un pârâu, dar la mijlocul verii era deja secăt. Acolo ne-am întâlnit – în noaptea întunecată mi-a propus să fim prieteni, și asta era deja a doua propunere din tabăra aceea. Pe prima o refuzasem fără întâlnire, acum am respins-o și pe aceasta, spunând că e prea mare diferența de vârstă între noi – el avea paisprezece ani, eu, doisprezece. Era o păcăleală, de fapt e minunat când ești prieten cu un băiat așa de matur. Dar am refuzat pentru că cel care-mi plăcea nu-mi propusese să fim prieteni. El era aproape de aceeași vârstă cu mine, poate cu un an mai mare, blond, slav, cu un chip îngust și îndrăzneț. Poate că soțul meu Andrei, la doisprezece ani, semăna cu el... Uitasem lucrul cel mai amuzant, mi l-am amintit acum: când să ne ducă înapoi în oraș, la sfârșitul taberei, în loc de două autobuze a venit unul singur și s-au înghesuit în el foarte mulți copii, și eu am stat pe genunchii acestui băiat. S-a fosit tot drumul, și eu eram ușor mirată: de ce și-o fi pus un castravete în buzunar?

Îmi amintesc de mine – la începutul viețuirii în trup de femeie, în genul feminin. Eram foarte mică și m-au pus să dorm în camera împărțită în două a mătușii Sonia – într-un pat mare de mahon, vizavi de un șifonier cu oglindă. Cu trei uși. Pe cele două uși laterale era furnir în romburi, pe cea din mijloc, o oglindă mare. Stau culcată, acoperită cu o pătură cu un cearșaf foșnind de apret, dar nu mi-e somn. Mă așez în capul oaselor, cu picioarele desfăcute, și privesc ceva ce n-am văzut încă: despicătura roz dintre picioare, încadrată de niște buze

Mișcarea pentru lectură

Mișcarea pentru lectură este o inițiativă Cărturești care își propune să transforme cititul dintr-un act solitar într-un fenomen comunitar. Află mai multe pe miscareapentrulectura.ro

fundația ♥ 🎵 📖 📚
cărturești

